

"Tots els pobles han fet ús"

Josep Maria Fericgla, doctor en antropologia, defensa en aquesta entrevista l'ús voluntari de substàncies al·lucinògenes per a fer "excursions psíquiques".

La primera setmana d'octubre va tenir lloc a l'Institut d'Estudis Ilerdencs el II Congrés Internacional per a l'Estudi dels Estats Modificats de Consciència. Era la segona vegada que es feia al món una reunió d'aquesta importància. Va aplegar més de seixanta científics de primera fila de vint països. Aquests especialistes van rebre amb sorpresa i indignació les declaracions de certs polítics locals que els acusaven de fer "apologia de la droga". Josep Maria Fericgla, doctor en antropologia i director del simposi, ens comenta els fets.

—Dins el congrés no va passar res d'anormal, fora de l'elevat nivell de moltes de les conferències i de l'atmosfera de bon humor i d'esforç per a entendre els altres. La polèmica va sortir, ja abans de començar el congrés, quan el diari *El Segre* va publicar un article atacant el congrés i donant un seguit d'informacions absolutament falses sobre el primer, fet dos anys abans a Mèxic. *El Segre* és una publicació que haurien de tancar per evitar que difongués mentides i per la mala qualitat periodística que ofereix; és un "diari-fem". A mi m'han sortit grans als ulls de llegir les mentides i la mala redacció d'aquest diari, a sobre província. De fet, van organitzar un escàndol contra el director de l'Institut d'Estudis Ilerdencs perquè, segons que he sabut després, *El Segre* demanava a aquesta institució de la Diputació una subvenció unes quaranta vegades més elevada que no el que costava l'objectiu pel qual la demanaven, i la Diputació de Lleida, òbviament, es va negar a pagar més del preu real que costava allò que havia de subvencionar. Aleshores, un tal Ramon Vilalta, que segons sembla és un esperpèntic diputat del PSC i molt amic del diari *El Segre*, el segon dia del congrés va enviar una nota als mitjans de comunicació autoanomenant-se portaveu de les suposades famílies lleidatanes ofeses per la celebració del congrés que feia "apologia de les drogues". Absurd! Al congrés, hi han participat catedràtics de diverses universitats, científics que han rebut premis oficials i membres d'Acadèmies Nacionals de Ciències. Gent de la qual no hi ha cap dubte sobre la seva integritat moral o la seva vàlua científica. L'endemà, el PP de Lleida, fent de papagai, es va sumar a la crida del PSC i, apa!, vinga molestar. Ha estat

una llàstima que no es respectés un fòrum internacional com aquest, en què es podia parlar de forma objectiva i desapassionada de substàncies i tècniques massa carregades de prejudicis i de tensions insanes i que seran una futura font de teràpies. A la fi, amb un provincianisme digne de llàstima, han obligat a dimitir Josep M. Gasset, director de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, que havia aixecat aquesta institució a uns nivells admirables. Ja s'ho trobaran; amb aquesta dimissió Lleida hi ha perdut per votar aquesta mena de polítics.

—*En què consisteixen els estudis sobre estats modificats de consciència?*

—Pràcticament tots els pobles que habitem la terra utilitzem substàncies per modificar a voluntat l'estat de la consciència. Nosaltres no en som cap excepció; només passa que algunes les considerem legals i unes altres, il·legals. Per exemple, quan prenem un vermut per sentir-nos més locuços i alegres amb els amics amb qui compartim el dinar, ens modifiquem la consciència a voluntat. També hi ha substàncies psicoactives —que a Occident anomenem, molt erròniament, "al·lucinògens"—, que ajuden a visitar el món intern de cada persona, el que jo en dic fer excursions psíquiques, i que el 89% de pobles utilitzen amb finalitats terapèutiques, xamàniques, religioses, etc. Doncs bé, l'estudi dels estats modificats de la consciència és justament l'estudi d'aquests processos, la bioquímica que hi intervé, els aspectes culturals que envolten el seu ús en pobles diferents del nostre, els efectes a nivell neurològic i psicològic, i la recerca d'aplicacions per a les nostres societats.

—*Com va començar a interessar-se, com a científic, per l'estudi dels al·lucinògens?*

—Jo m'hi vaig començar a interessar per motius objectius i subjectius. Fa anys vaig prendre LSD i vaig descobrir la meravella de poder fer excursions psíquiques. He d'aclarir que la paraula al·lucinogen és errònia. No són al·lucinacions, són excursions psíquiques que ajuden a l'autodescobriment de l'ésser humà.

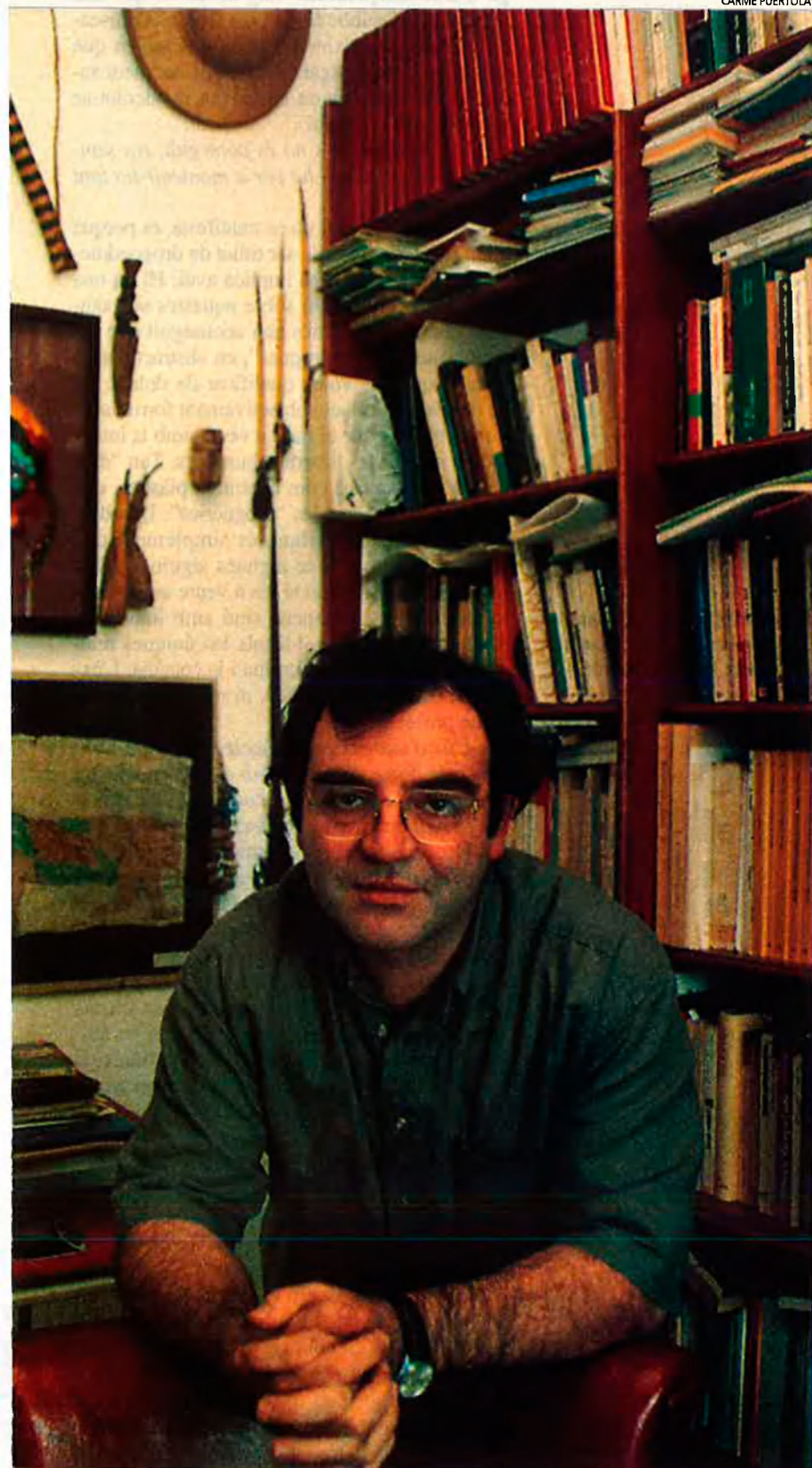
—*Vol dir que tot el que es veu i el que passa en una d'aquestes experiències, ja ho tenim al cervell?*

—La realitat, aquest terme tan traïdor, tots la tenim a dintre. Hi ha aquella gran i simple reflexió dels pintors, de posar dues persones da-

“Les substàncies psicoactives”

CARME PUÉRTOLAS

vant una taca vermella, cap de les dues no sabrà si el vermell que veu cadascuna és el mateix que el que veu l'altre, ni ho sabran absolutament mai. La realitat percebuda sempre és interna. Naturalment, hi ha elements externs, però la realitat tal com és percebuda és una elaboració que hem fet entrenant-nos en la cultura que hem rebut. Hi ha pobles amazònics que lingüísticament només distingeixen dos colors, tot i que tenen l'ull com nosaltres. No és un problema fisiològic, sinó cultural.

—Com va passar de provar l'LSD a interessar-se científicament pel fenomen?

—Estudiant antropologia vaig descobrir que pràcticament tota la humanitat, sigui quina sigui la seva cultura, n'ha fet o en fa ús, d'aquesta mena de substàncies. El centre de totes les religions, per exemple, sempre és una substància psicoactiva.

—En la religió cristiana també?

—Sí. L'origen i el seu nucli més sagrat, és a dir el vi i el pa consagrat, ho eren. Ara s'ha sabut amb proves arqueològiques i lingüístiques sobradament sòlides que originàriament el pa de combregar era una substància visionària o, com s'anomena amb més correcció, enteògena, que vol dir “déu dintre meu”. Si no recordo malament, va ser al segle VI, al concili d'Efes, que van decidir de substituir la substància extàtica per un placebo i van continuar mantenint el vi, però un vi que no tenia res a veure amb l'actual. Els primers cristians coptes feien quaranta dies de dejuni absolut, com Jesucrist, i es bevien aproximadament un terç de litre d'una substància que tenia entre 40 i 60 graus, és a dir, més forta que el whisky. Qualsevol se'n pot imaginar l'efecte. El cristianisme actual ho ha desvirtuat del tot, però continua mantenint a nivell cerimonial i simbòlic una substància enteògena, com totes les altres religions de la terra. És el més sagrat perquè és el que permet de contactar amb el que uns entenen per divinitats, uns altres per esperits que habiten la natura... Jo ho entenc com els meus propis potencials més profunds.

—El rebuig d'aquestes substàncies i del seu estudi pot ser un recurs per a controlar el discurs social?

—Sí, i en això Occident és un clar exemple de societat malaltissa. L'única llibertat autèntica és la llibertat interior. Pots estar empresonat, però sentir-te lliure, o, en canvi, tenir tota la llibertat del món, com passa amb els jubilats actuals, i que se't disparin totes les malalties mentals: angoixes, psicosis... Impedir que la gent tingui accés a fer excursions psíquiques és impedir

que la gent sàpiga el que porta realment a dintre. Aquesta és una mesura de control social molt més sofisticada que no les presons o la Guàrdia Civil. Es parla molt de llibertats, però es reprimeix l'autoconeixement, que és el primer pas.

—*La gent d'avui no ha trobat cap més sortida per a conèixer-se?*

—La societat occidental actualment busca uns altres camins que li permetin d'accedir de nou al món interior de les persones, adés adoptant tècniques de meditació orientals, adés a través de la psicoanàlisi, adés buscant substàncies noves que, encara que siguin il·legals, la gent pren i es distribueix. És absurd de pensar que si fossin absolutament dolentes, se les prendria igualment. La gent no és idiota. No s'ha pas estès el consum del lleixiu o de l'aiguarràs, per exemple, perquè consumir-ne no porta res de bo.

—*Per més que l'església i el poder, tres segles enrere, apartessin la gent de l'ús d'aquestes substàncies, n'ha continuat consumint amb els mateixos objectius?*

—En determinats àmbits, sí. Jo, per exemple, he fet un treball de camp aquí, a Catalunya. Fa uns anys vaig publicar el llibre *El bolet i la gènesi de les cultures*, un estudi antropològic de l'ús de l'Amanita muscària —l'oriol foll o reig bord— a Catalunya i totes les repercussions populars que n'han quedat. Per a qualsevol català menjar bolets té una cosa especial; és molt diferent de menjar cargols encara que tot siguin productes de bosc. Aquell consum tradicional del bolet visionari és molt present en la nostra cultura: des de la dita popular "estar tocat del bolet" fins a tota la iconografia infantil basada en el bolet i els nans que hi viuen dintre. Els follets són una de les representacions plàstiques més immediates dels efectes visuals que produeix l'Amanita muscària. Quan en prens, et fa l'efecte de veure espurnes que parlen.

—*Encara se'n pren?*

—Quan vaig acabar la meva investigació, fa uns deu anys, jo em pensava que era una tradició cultural morta. Havia trobat alguna

Un exemplar d'aiahuasca. És una planta al·lucinògena utilitzada habitualment pels indis del Perú.

CARME PUÉRTOLAS

persona molt aïllada que encara en prenia: gent molt marginal, bosquerols del Pirineu, pastors vells que n'havien pres de joves, etc., però anava bastant equivocada. Una vegada vaig anar a fer una conferència sobre etnomicologia a Berga i, amb estupefacció, vaig descobrir que una bona part del públic havia pres Amanita muscària. Tots en coneixien els efectes o sabien que era un bolet embriagant. Les coses realment sagrades de cada cultura continuen mantenint-se secretes, fins i tot avui.

—*Menjar amanites no és perseguit, em sembla. Quins motius hi ha per a mantenir-ho tant en secret?*

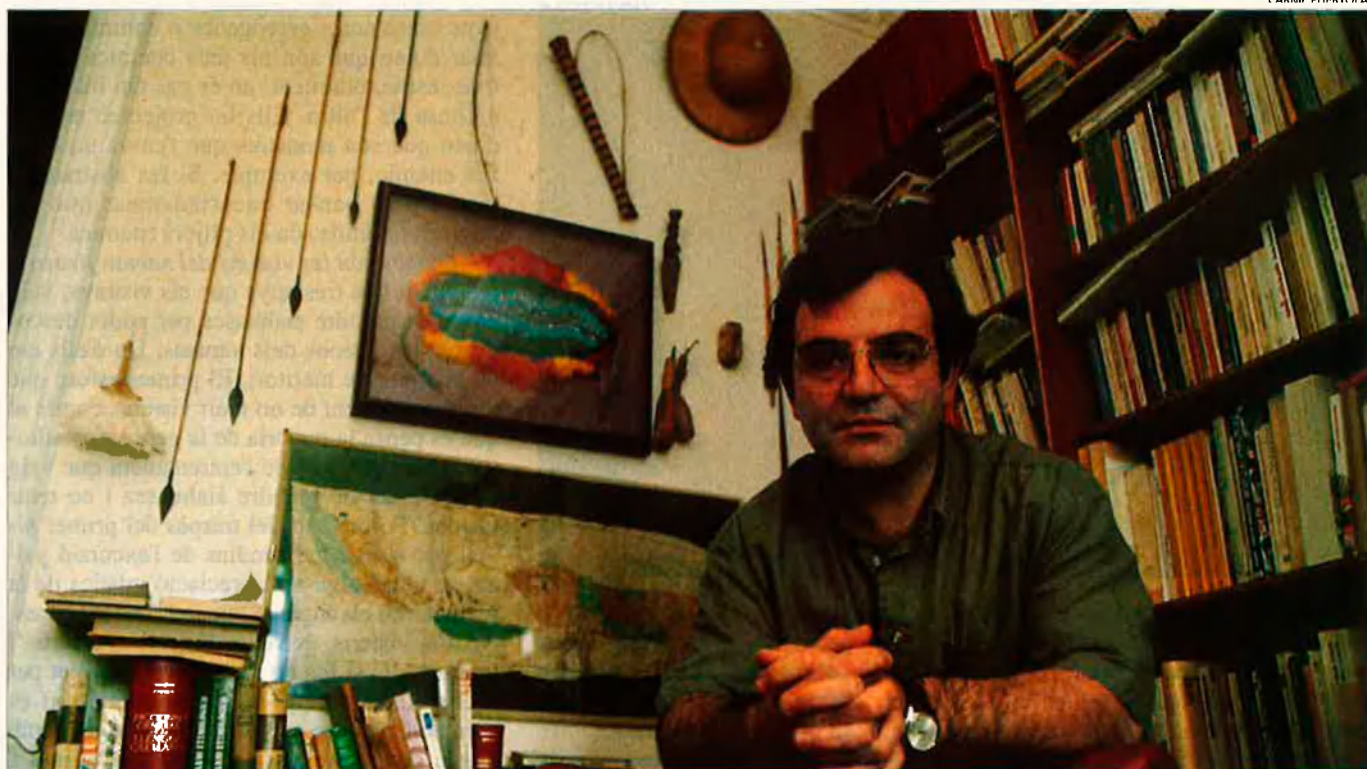
—Si no es diu, o si no es manifesta, és perquè a ningú no li agrada de ser titllat de drogoaddicte, amb tot el que això implica avui. Hi ha una terrible desinformació sobre aquestes substàncies, perquè els polítics han aconseguit que s'identifiquessin les "drogues", en abstracte, amb tot allò que ells volen qualificar de dolent. Hi ha una desinformació objectivament formulable que és brutal i que té molt a veure amb la intenció de retallar les llibertats humanes. Tan "droga" és una aspirina com la pintura plàstica, que per això en venen a les "drogueries". Una droga, químicament parlant, és simplement una substància activa. Que algunes siguin legals i unes altres il·legals no té res a veure amb la naturalesa de la substància, sinó amb interessos polítics. De les avui il·legals les úniques realment addictives són l'heroïna i la cocaïna. L'èxtasi, la psilocibina o l' LSD, ni són addictives ni creen problemes sanitaris.

—*L'ús d'aquestes substàncies entre els indígenes de l'Equador es fa amb el mateix objectiu que aquí, o entre els uns l'objectiu és d'entendre la realitat i entre els altres de fugir-ne?*

—No, amb tot el relativisme cultural que implica l'afirmació, es pot dir que els objectius són els mateixos. Aquestes substàncies s'utilitzen per guarir, per alleugerir malestars i bàsicament per conèixer la realitat en el sentit que comentàvem abans. En tota família extensa de jívaros, el poble que he estudiat aquests tres últims anys, quan el cap familiar veu que hi ha tensions o conflictes —d'aquells que aquí tenen la majoria de les famílies i que no sabem resoldre— reuneix tothom i els convida (mai obliga) a prendre aiahuasca. En aquest cas té una funció de teràpia social; cadascú fa el seu viatge endins, arregla el seus conflictes i llestos. El problema sempre és a dintre, mai a fora.

—*Vostè la va provar, l'aiahuasca. Quines reflexions en va fer després?*

—La primera reflexió és que seria absolutament desitjable que tothom, almenys un cop a la vida, i sense cap obligació, en prengués. Segon, també seria molt desitjable que en la nostra societat hi hagués marcs de tipus terapèutic preparats perquè la gent pogués fer excursions psíquiques. Quan fas una incursió al teu interior

més profund et trobes molt indefens respecte al món extern. Es una absoluta imbecil·litat prendre'n per anar a una discoteca. Per a això no serveix...

—Per què li va servir?

—A mi em va anar molt bé per desfer alguns petits nusos psíquics que, com tothom, tenia. Em va ajudar a veure d'on venien aquests petits embolics interns. Vaig recuperar una bona part de l'alegria que tenia quan era una criatura i que el pas per l'adolescència i la joventut m'havien fet perdre. Em va ajudar a descobrir que fer excursions psíquiques no és fugir de la realitat, sinó al contrari, t'ajuda a poder comprendre com es construeix la teva realitat interna i, per tant, l'externa. També vaig entendre que els físics tenen molta raó avui quan diuen que, de fet, la matèria sòlida, real, no existeix, sinó que tot es troba en constant vibració. Quan prens aquestes substàncies havent après a prendre'n, de mans d'experts, descobreixes que realment tot vibra, tot és pura vibració. La meva sabata o el meu cos no són res més que catalitzacions concretes d'energia.

—Ha fet experiències aquí amb l'aiahuasca? És traslladable a la nostra societat?

—He ofert aiahuasca a voluntaris. Una part d'aquesta investigació és antropològica, una altra és psiquiàtrica. A l'Amazònia van fer electroencefalogrames a jívaros xamans voluntaris, a jívaros no xamans i a l'equip d'investigadors en estat normal i després d'haver consumit aiahuasca. Aquí també, abans i després de consumir-ne. Vam fer experiments metodològicament molt rigorosos, buscant

"Pràcticament tots els pobles que habitem la terra utilitzem substàncies per modificar a voluntat l'estat de la consciència. Nosaltres no en som cap excepció; només passa que algunes les considerem legals i unes altres, il·legals."

una varietat de gent representativa de la nostra societat, i cap d'ells no es va atorrar. Pel que fa a si és traslladable, la meua opinió és que sí. La nostra cultura ens ensenya moltes coses del món material extern, però quasi res del propi món intern: com funciona, quines capacitats tenim i tot pelgat. De fet, el dia que a Occident perdem la por de mirar-nos realment endins, el món millorarà i, perquè això passi, la cultura ha d'anar incloent pautes per a autoexperimentar-nos.

—L'aiahuasca s'ha de prendre en un ambient adequat, preparat d'alguna manera per tal de no sorprendre's o no espantar-se del que passa?

—Cal buscar un lloc tranquil, amb música clàssica de fons. Els voluntaris sabien que no els permetrien de fer cap animalada, encara que se'ls n'acudissin i que serien curiosament atesos. Tot això impedeix que es generi angoixa. No hi ha cap contraindicació, excepte per als psicòtics. Si fins i tot la moderna psiquiatria transpersonal va utilitzar durant molts anys LSD com un element terapèutic. L'aiahuasca és molt similar. Ara utilitzen tècniques de respiració holotròpica perquè l'LSD és prohibit, però si fos legal els seria més eficaç i fins i tot més segur.

—Com se la prenen a l'Amazones. Com és el ritual?

—L'aiahuasca és una barreja de dues plantes o més. En prenen quan hi ha una necessitat, així de senzill. Jo vaig fer un càlcul estadístic; per terme mitjà en prenen cinc o sis vegades a la vida... Trituren les plantes i les tenen set o vuit hores bullint amb aigua. Fan un dejuni de qua-

CARME PUÉRTOLAS

tre o cinc hores i esperen que es faci fosc. Normalment, les primeres vegades que algú en pren vomita i defeca bastant, perquè neteja el cos. Quan enfosqueix seuen en un racó de la cabana amb la família i s'ho prenen.

—Dura molt l'efecte?

—Entre dues i tres hores.

—I te'n vas totalment o continues adonant-te del que passa al teu voltant?

—La consciència es manté totalment desperta. És molt difícil d'explicar a una persona que mai no ha fet una excursió psíquica com és això. La consciència no es perd, gens ni mica; ets conscient de tot. Passa que, a més de veure el món extern en una dimensió nova, afavoreix que la visió vagi endintre d'un mateix. S'assemblaria molt a somniar, però despert. És com una sobreposició d'imatges.

—Quin tipus d'imatges veia?

—És molt complex d'explicar. Per simplificar, em vaig veure a mi mateix vell, amb els cabells blancs, molt més prim, amb una senyora gran que m'acompanyava. Era com si ho veiés per televisió, però en tridimensional. Em podia veure a mi mateix per davant i per darrere. Em vaig veure fent classes en una universitat nova, en una aula acabada de pintar. També vaig visualitzar relacions que m'uneixen amb unes altres persones, la importància que tenen en la meua vida... Però, dit així, perd gairebé tot el sentit. Si algú s'hi interessa, ho explico extensament en el meu darrer llibre *Els jívaros, caçadors de somnis*. És el meu diari personal d'allà.

—Tot són imatges agradables?

—Vaig veure animals monstruosos, molta selva, moltes serps, però també eren positives.

—I com s'interpreten?

—La psicoanàlisi occidental probablement les interpretaria com uns fantasmes interns, uns traumes infantils que se't manifesten pre-

“Impedir que la gent tingui accés a fer excursions psíquiques és impedir que la gent sàpiga el que porta realment a dintre. Aquesta és una mesura de control social molt més sofisticada que no les presons o la Guàrdia Civil.”

nent substàncies enteògenes o somniant. Els xuar diuen que són els teus enemics. En el fons, estructuralment, no és pas tan lluny l'una cosa de l'altra. Ells ho projecten enfora, diuen que són monstres que t'envia un bruixot enemic, per exemple. Si fas abstracció, també pots pensar encertadament que els traumes infantils són els pitjors enemics.

—Quines són les visions del xaman jívaro?

—Quan feia tres anys que els visitava, vaig haver de prendre aiahuasca per poder descodificar les visions dels xamans. Un d'ells em va acceptar de meritori. El primer esforç que fan és justament de no tenir visions, contra el que es pensa la majoria de la gent i d'estudiosos. Una bona part de l'entrenament que vaig rebre va ser de prendre aiahuasca i no tenir visions. Forma part del traspàs del primer nivell per a anar més endins de l'excursió psíquica. Quan algú té l'apreciació mística de la realitat veu els lligams que uneixen les coses. No són visions, és veure la realitat externa i interna com si fos un únic sistema format per molts elements que hi interactuen. Així és com poden veure —d'acord, evidentment, amb el seu codi cultural— què és el que fa mal a una persona. Des del nostre món, podríem dir que, la medicina, se la pren el metge i no el malalt.

—Aquí no hi ha xamans equivalents que prenguin amanita o alguna altra herba enteògena?

—No. El xamanisme és un sistema cultural. No es pot parlar seriosament de xamans, sinó de sistemes xamànics, és a dir, de societats organitzades d'acord amb aquell sistema. Els jívaros, per exemple, quan es lleven al matí es reuneixen i s'expliquen els somnis que han tingut. Els seus episodis onírics tenen el mateix valor que les visions d'aiahuasca. És més, ni tan sols tenen dues paraules per a diferenciar “somni” i “visió d'aiahuasca”. Normalment, és la mare o la dona més vella qui descodifica el somni i l'interpreta. Els valors socials s'organitzen entorn d'aquesta percepció interior de la realitat. Per això a Occident no té sentit un xaman; les variables que organitzen la realitat són diferents.

—Però si es pogués fer una preparació adequada de la gent, tota aquesta tècnica es podria aplicar aquí?

—En certa manera ja s'hi aplica. Ara bé, no hi ha porqueria més gran que tots aquests cursos de xamanisme de cap de setmana, de feuvos vident en quinze dies... Se'm posen els cabells drets, perquè això desvirtua l'antropologia i els sistemes culturals xamànics. En el terreny terapèutic, el que fa la psiquiatria transpersonal és, aproximadament, el que fan els xamans amb tot un embolcall cultural a l'occidental; però, així i tot, és massa incorrecte parlar de xamanisme occidental. **Xavier Montanyà**